

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra sociální pedagogiky

Šikana ve školním prostředí

Závěrečná práce

Brno 2017

Autor práce: Veronika Gulová

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Gulová, Ph.D.

Bibliografický záznam

Gulová, Veronika. Šikana ve školním prostředí: *závěrečná práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky, 2017. Vedoucí závěrečné práce Mgr. Lenka Gulová, Ph.D.

Anotace

Práce je zaměřena na šikanu ve školním prostředí, podmínky, při kterých vzniká, prevenci a identifikaci faktorů, které ovlivňují chování agresorů i obětí. Dalším cílem této práce jsou pedagogové a jejich role při předcházení šikaně a jejím potlačování.

Klíčová slova

Šikana, agrese, oběť, agresor, rodina, pedagog, prostředí, škola, prevence a následky šikany.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

Brně dne

Veronika Gulová

Poděkování

Velmi ráda bych zde poděkovala paní Mgr. Lence Gulové, Ph.D. za odbornou pomoc a cenné rady při psaní závěrečné práce.

Také bych ráda poděkovala všem obětem šikany, které se rozhodly sdílet svůj příběh a umožnily mi jej zveřejnit v této práci.

Obsah

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1. Vznik a rozdělení šikany.....	8
1.1 Co je to vlastně šikana a jak ji rozpoznat?.....	12
1.2. Co je agrese?.....	12
1.3. Pět stupňů onemocnění šikanou.....	14
1.4 Typy šikany.....	16
1.5 Kyberšikana.....	17
2. Účastníci šikany.....	20
2.1. Agresoři.....	21
2.2. Oběť.....	23
2.3. Další účastníci.....	25
2.4. Prevence šikany.....	26
3. Krátké případové studie.....	27
3.1 Případ Petra.....	27
3.2 Případ Anna.....	28
3.3 Případ Dalibor.....	30
Závěr.....	32
Seznam literatury.....	34

ÚVOD

Pro svoji závěrečnou práci jsem si vybrala téma Šikana ve školním prostředí. Od září 2016 pracuji jako vychovatelka ve školní družině v malé vesnické škole. Stává se, že s ostatními pedagogy řešíme konflikty mezi dětmi a já si pokládám otázku: „*Kdy se běžné škádlení dětí mezi sebou mění v šikanu? Kdy zakročit a kdy nechat děti si vše vyřídit samotné?*“ První měsíce jsem se cítila ztracená, samozřejmě, že děti při hádkách nebo rvačkách hází vinu jeden na druhého. Člověk nemůže mít oči všude, ale nemůže ani vědět, jestli konflikty nezačíná vždy jedno a to stejné dítě. Postupným pozorováním dětí jsem zjistila, že není všechno tak, jak se na první pohled zdá. Snažím se být vnímavá a jakékoliv rozbroje mezi dětmi hned řešit.

To, co některým dětem nevádí a berou to jako legraci, nemusí citlivější dítě přijímat dobře. Proto si myslím, že identifikovat šikanu jako takovou musí být dost složité. Zatímco jedno dítě danou situaci hodí za pár chvil za hlavu, pro druhé může být ta stejná situace traumatizující, a pokud se opakuje, může zanechat trvalé následky na duševním vývoji šikanovaného.

Samozřejmě není jednoduché uhlídat celou skupinu a vždy správně identifikovat původce konfliktu, proto nemohu jednoznačně říct, že bych pokaždé danou situaci vyřešila naprosto spravedlivě. Tu a tam se najdou děti, které se cítí neoprávněně potrestány nebo napomenuty.

Občas se dokonce stává, že si některé z dětí postěžuje doma rodičům a ti se přijdou do školy informovat o průběhu celé situace. V takových případech je třeba s rodiči hovořit upřímně, otevřeně a nezamlčovat skutečnosti. Tyto rozhovory jsou pro mě jako pro pedagoga poněkud stresující, protože musím dokázat obhájit svůj postup před někým, kdo nebyl účastníkem dané situace a navíc je zpravidla přesvědčen o pravdivosti tvrzení druhé strany, protože se jedná o jeho vlastní dítě.

Myslím, že pozice vychovatele ve školní družině na malé vesnici není úplně jednoduchá, jelikož zde většinou lidé jeden druhého dobře znají a hodně dají na názory svých známých, takže jakmile jeden z rodičů vyjádří při nějaké příležitosti nespokojenost s pedagogem nebo vychovatelem, většinou se tento názor rychle rozšíří mezi rodiči v celé vesnici a je pak velmi těžké jej změnit nebo rodičům vysvětlit, že se celá situace odehrála jinak, než ji druhá strana vykreslila.

Přesto mě moje zaměstnání naplňuje a baví, a pokud mohu smírným způsobem přispět k řešení konfliktů mezi dětmi nebo dokonce zabránit šikaně mezi nimi, pak věřím, že moje povolání má smysl.

Ve své práci jsem se proto rozhodla zaměřit na druhy šikany, její následky a také na možnosti, jak jí zabránit.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Vznik a rozdělení šikany

Kdy se vůbec objevil problém šikany na školách? Šikana ve škole je jistě stejně stará jako škola sama, děti by nebyly dětmi, kdyby silnější nikdy neubližovaly slabším. Zlomyslnost a krutost jsou odvěké lidské nectnosti. Nás ovšem především zajímá, zda a jak šikany přibývalo (opačný směr vývoje – ubývání, nikoho ani nenapadne předpokládat) v posledních několika desetiletích, kdy existuje přibližně stejný školský systém. (Říčan, 1995)

Šikana bude existovat vždycky. Nicméně, jakmile pochopíte příčiny, můžete přijít na to, jak se jí lze bránit a jak v případě, že se objeví, vhodně zasáhnout. (Fieldová, 2009, s. 49)

Existují různé příčiny šikany. Výzkumy prokázaly, že skupina má velkou moc vylučovat a zneužívat ty, kteří jsou zranitelní nebo jiní než ostatní. Šikana se objevuje v kontextu vzájemně propojených systémů. V zásadě jde o systém státu, jenž zrcadlí místní pravidla a kulturu, školní systém a rodinný systém. Lidé se naučí zůstat agresivními nebo se stávají bezmocnými a pasivními. (Fieldová, 2009)

Šikana je jako granát, jehož střepiny létají do všech stran. Poškozuje oběti a jejich rodiny, učitele, školu, přihlízející, agresora i obec. (Fieldová, 2009, s. 72)

Následky mohou přetrvávat do dospělosti, kdy oběti šikany mohou mít nízké sebevědomí a záměrně vyhledávat společenskou izolaci. Problémy se mohou objevit i v navazování vztahů. Někteří si nenajdou partnera, anebo si najdou takového, který s nimi manipuluje a někdy je i šikanuje. Problém také může nastat v zaměstnání. Oběti šikany nemusí dosáhnout vzdělání, k jakému mají předpoklad, nebo jim mohou chybět sociální schopnosti a dovednosti při jednání s lidmi. Když se objeví šikana na pracovišti, často zanechává větší trauma, než ve škole. (Fieldová, 2009)

K šikaně může docházet v jakékoliv škole (státní, soukromá, chlapecká, dívčí, malá, velká apod.). Ve škole – ve třídě, na hřišti, v jídelně, na toaletách, v šatnách, v odlehlých chodbách či na škole v přírodě, výletech apod. Mimo školu – při cestách do školy a ze školy, v družině, na hřištích apod. (Fieldová, 2009)

Stupnice šikany_(podle Fieldové, 2009)

Tato škála ilustruje progresivní vývoj šikany od neškodného škádlení po napadání a kriminální trestnou činnost.

Velmi nenápadnou formou šikany může být například tzv. společenské škádlení. Tato forma na první pohled ani nemusí vypadat jako šikana. Odehrává se především při

společenských akcích, často mezi přáteli, kdy velkou roli sehrává také alkohol. Lidé si mnohdy ani neuvědomují, že by svým škádlením mohli někoho opravdu ranit, o to je tato forma nebezpečnější. Osoba, na kterou je škádlení zaměřeno, si ve snaze nedat na sobě znát bolest a ponížení často nechává ono škádlení líbit a směje se spolu s ostatními. O to překvapivější pak může být, projeví-li svou nelibost a na mnohé může působit jako člověk bez smyslu pro humor. Časté opakování takových situací může mít za následek to, že se šikanovaná osoba vyhýbá společenskému styku a stává se izolovanou.

Agresivnější formou společenského škádlení je pak tzv. zraňující popichování. Agresor povětšinou dává najevo své nadřazené postavení poznámkami, které mohou na okolí – mnohdy neznalé vztahů mezi agresorem a obětí, působit vtipně, většinou však tato osoba přesně ví, jak má své „popichování“ formulovat a jaká slova použít, aby oběť co nejvíce ponížila, zdeptala a zranila. Veškeré poznámky jsou přesně zaměřené na slabiny oběti s cílem dané osobě ublížit a upevnit si tak své nadřazené postavení.

Poměrně subjektivní formou šikany pak může být nenápadná nepřátelská řeč těla. V tomto případě se může jednat třeba o intenzivní, až nepříjemný oční kontakt, nenápadnou mimiku tváře – např. tzv. povýšený výraz obličeje, postoj agresora, kdy se tento záměrně napřímí, aby převyšoval oběť a dával tak najevo svou převahu, popřípadě opakované narušování osobního prostoru šikanované osoby. Někdy se také může jednat o nenápadné rány, např. pod stolem. V tomto případě záleží na subjektivních pocitech šikanované osoby – co jí ještě připadá v pořádku a kdy už se cítí nepříjemně.

Naprosto jasnou šikanou je agresivní fyzické chování, např. strkání, bouchání či kopání. Zde se jedná o evidentní a ničím nezastíranou snahu agresora svou oběť šikanovat, ublížovat jí a ponižovat ji. Agresor navíc u této formy šikany často očekává podporu svého okolí. Protože se takového člověka lidé často bojí, neodvažují se zasáhnout a šikanovaný tak prakticky nemá šanci dovolat se pomoci. Agresor navíc toto ignorování situace okolním světem považuje za jakési schválení svého konání. Mnohdy se také stává, že oběť si připadá jako slaboch, a tak ani když má příležitost, šikanu nepřizná a dále snáší výpady, což může mít až fatální následky na psychickém zdraví člověka. Výjimkou pak nebývá ani radikální řešení celé situace v podobě spáchání sebevraždy šikanovanou osobou.

Poměrně zákeřnou formou šikany bývají zlomyslné pomluvy, např. šikana na webu, na chatech atd. U tohoto typu šikany zřejmě agresorovi vyhovuje určité zachování anonymity, což vypovídá o jeho nízkém sebevědomí, neboť veřejně by se pravděpodobně k podobnému chování neodvážil. Jelikož v dnešní době tráví lidé na internetu a sociálních sítích velmi mnoho času a pro mnoho z nich navíc platí heslo „co je psáno, to je dáno“ je tato forma

šikany velmi nebezpečnou a může zanechat neblahé následky například na pověsti šikanované osoby, stejně tak jako na jejím psychickém zdraví. Navíc účinná forma obrany proti takovému chování prakticky neexistuje.

Dalším nebezpečným typem šikany je např. sexuální, genderové, rasové či náboženské pronásledování. Lidé se zpravidla bojí věcí, které neznají nebo kterým nerozumí, což může mít za následek to, že svůj strach přetransformují do šikany a osoby, které se liší, ať už vzhledem, vyznáním, sexuální orientací či jinak, se stávají cílem jejich útoků – slovních nebo fyzických. Bránit se proti neznalosti lidí je pak nesmírně obtížné.

Často také dochází k tzv. sociálnímu vylučování, ať už osobně či elektronicky. K tomuto vylučování dochází povětšinou proto, že se agresor nebo agresori cítí nějak ohroženi danou osobou, a proto ji odmítají přijmout do svého okolí, začlenit ji do kolektivu nebo ji jakkoli jinak akceptovat. Proniknout do uzavřené skupiny např. dlouholetých přátel bývá obtížné, pokud se však v takové skupině vyskytne osoba, která nového člena vyloženě odmítá, bývá to zpravidla nemožné.

Mobbing (útoky skupiny na jednotlivce) se ve společnosti napříč dějinami vyskytuje již velmi dlouhou dobu. Takovéto skupiny se většinou zaměří na osobu, která např. nemá velmi vysoké sebevědomí, je nová v kolektivu – ve škole, firmě, odlišuje se od ostatních – vzhledem, vzděláním, inteligencí apod. Takové osobě pak skupina dává najevo svou nadřazenost např. vysmíváním, nakládáním neúměrného množství úkolů a práce, v extrémních případech i fyzickým násilím. I této formě šikany, ostatně jako všem ostatním, se lze jen velmi obtížně bránit. (Fieldová, 2009)

Hazing (ponižující „křtící“ rituály nováčků, mazáctví) je mezi agresory velmi oblíbenou formou šikany. Probíhá zejména na školách, při přijímání nových studentů do zavedených studentských spolků či skupin. Nováčci často musí snášet velmi ponižující rituály od starších studentů, kterým musí určitým způsobem např. posluhovat. Zpravidla se jedná o podřadné či ponižující práce, což „mazákům“ připadá velmi zábavné. Jelikož se noví studenti chtějí do kolektivu začlenit, snášejí tyto útrapy většinou bez protestů, čímž vlastně upevňují nadřazené postavení šikanujících a ujišťují je v tom, že takovéto chování je v pořádku. Hazing samozřejmě neprobíhá jen na školách, může se vyskytovat také ve firmách, kde starší a zkušenější pracovníci obdobným způsobem šikanují nově příchozí. (Fieldová, 2009)

Vydírání / uplácení je rozšířené po celém světě napříč různými obory. Vydírání či uplácení jsou často politici, vedoucí pracovníci, veřejní činitelé, obchodníci a další. Osoba, která jednou přijme úplatek, se stává lehce ovladatelnou a je ideálním kandidátem pro vydírání. Svým pronásledovatelům je vydána na milost a nemilost, neboť tito ji mohou

kdykoli odhalit veřejnosti jako zkorumpovaného člověka a navždy ji tak zdiskreditovat. To vede k velkému psychickému tlaku a stresu, který může zanechat následky také na zdraví. (Fieldová, 2009)

Telefonické a elektronické napadání je další formou šikany, kdy danou osobu agresor obtěžuje častým kontaktem např. přes telefon či emailem. Čím častěji obtěžující volá, tím více se obtěžovaný cítí ve stresu a každé zazvonění telefonu či příchozí email v něm vyvolává strach. Proti této formě šikany někdy pomůže např. změna telefonního čísla či emailové adresy. V extrémních případech může dojít až k tomu, že šikanovaná osoba pro jistotu změni bydliště. (Fieldová, 2009)

Jiným typem šikany je např. poškozování majetku. Mezi takoveto poškozování může třeba patřit ničení fasády domu za použití sprejů s barvou, rozbíjení oken, poškozování předzahrádek či plotů. Extrémní formou je pak např. úmyslné zapálení auta, domu či otrava domácího zvířete. Proti této formě šikany prakticky neexistuje účinná obrana, neboť pokud není agresor chycen při činu, zpravidla proti němu neexistuje dostatek důkazů k zahájení trestního stíhání.

Šikana také může vyústit ve fyzické násilí, kdy je šikanovaný napaden agresorem a ten mu způsobí vážné či méně vážné fyzické zranění. V tomto případě pak závisí na poškozeném, zda je natolik psychicky odolný, aby proti agresorovi vznesl obvinění, nebo zda je naopak natolik otřesen a zstrašen, že raději celou věc přejde a předstírá, že se jednalo o nehodu. K takoveto šikaně velmi často dochází např. v manželském soužití, kdy jeden z páru dává najevo svou nadvládu nad partnerem. V případě, že šikanovaná osoba celou záležitost nezačne včas řešit, se může násilí stupňovat.

Použití zbraní je další formou šikany, kdy osobní antipatie mohou přerůst v napadení za pomoci zbraně. Tento druh šikany se často vyskytuje v opilosti, kdy znesvářené strany řeší svoje spory za použití různých zbraní. Tento druh šikany zpravidla mívá fatální a mnohdy nezvratné následky na zdraví.

Ublížení na zdraví je častým vyústěním např. domácí šikany, ale i šikany ve škole či na pracovišti. Může se zpočátku jednat o menší napadání formou pohlavků a facek, které později přeroste v ublížení na zdraví, např. zlomení končetiny či žeber, rozbití hlavy apod. I v tomto případě závisí na poškozeném, zda je dostatečně psychicky odolný, aby se odvážil situaci řešit a nahlásit např. příslušným úřadům, vedení školy, rodičům, v nemocnici atd.

Vražda je extrémní formou šikany. Jedná se o úmyslný a promyšlený čin, kdy si je agresor zpravidla zcela vědom toho, co se chystá udělat. Ve vraždu mohou vyústit spory nebo nenávist mezi zainteresovanými stranami.

1.1 Co je to vlastně šikana a jak ji rozpoznat?

Šikana (z francouzského slova chicane) znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování. Jedno dítě (někdy i více dětí) říká slabšímu dítěti nepříjemné věci, bije je, vyhrožuje a různě mu ubližuje. Také se objevují opakované posměšky a urážky. Pro šikanované dítě je těžké, aby se samo ubránilo. K šikaně dochází na místech mimo pedagogický dozor. Často šikana probíhá v přítomnosti dalších spolužáků, kteří se za oběť nepostaví ze strachu nebo kvůli nesympatiím. Mnohdy se šikanou baví. (Říčan, 1995)

Šikana je ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit. Obyčejně mluvíme o šikaně tehdy, když jde o opakované jednání, ve velmi závažných případech označujeme za šikanu i jednání jednorázové, s hrozbou opakování. (Říčan, Janošová, 2010, s. 21)

Přesněji můžeme říct, že šikanování je zvláštní druh agrese, nemocné čili patologické chování, závislost a těžká porucha vztahů ve skupině. Jeden nebo někdy i více žáků úmyslně opakovaně zesměšňuje, týrá a ubližuje spolužákovi, někdy i skupině spolužáků. Používá k tomu agresi a manipulaci. Mezi nejčastější formy agrese patří fyzická agrese a používání zbraní, slovní agrese a zastrašování zbraněmi, krádeže, ničení a manipulace s věcmi a také násilné a manipulativní příkazy. (Kolář, 1997)

Šikanování se bolestivě dotkne každého a zpravidla nenastává problém agresory identifikovat. Problém je ovšem v tom, že šikana se děje v nepřítomnosti pedagoga. Někdy je potíž šikanu správně pojmenovat – např. zesměšňování, ponižující přezdívky, osamocení žáka apod. Co je ještě legrace a co už je šikana? Důležité by měly být pocity žáka. Většinou je ale problém zjistit přímo, jak se žák cítí. Pedagog by měl umět odlišit různé typy agrese. Je to důležité pro první orientaci v problematice a především pro nápravu.

(Kolář, 1997)

Šikana je druh agrese. Otázkou je, kde se v lidech agrese bere? Jedná se o vrozený pud nebo se člověk stane agresivním až během života? Řada psychologů tvrdí, že agrese je naučené chování, které si osvojíme na základě zkušenosti. (Říčan, 1995)

1.2 Co je to agrese?

Agrese zahrnuje velkou škálu projevů. Může se jednat o verbální napadání, ničení osobních věcí, fyzické napadání, kybernetické napadání např. formou emailu, na sociálních sítích, pomluvy či zesměšňování v kolektivu, urážky a obtěžování šikanovaného po telefonu a mnoho dalších.

Albert Bandura definuje agresi jako chování, které není v souladu se schvalovanými sociálními pravidly a James T. Tedeschi a Richard B. Felson říkají, že agrese je donucovací způsob jednání, kdy jde primárně o získání moci nad druhým člověkem.

Agrese může být vymezena jako vyhledávání záliby v ubližování jiným lidem. Nejčastěji se agrese dělí na instrumentální (prostředek, jak dosáhnout vnějšího cíle, pomocí předem připraveného plánu) a emocionální (zlostná, hněvivá, afektivní). Podle Berkowitz v této souvislosti můžeme agresi dělit na vědomě kontrolovanou a impulsivní. (Ivo Čermák, 1998)

Z praktického hlediska dělíme agresi na přímou čili takovou, kterou se zaměříme přímo na daného jedince a různě jej napadáme, ať už verbálně – nadávkami, urážkami, ponižováním, či fyzicky – boucháním, fackováním, ničením věcí apod.

Dále se pak může jednat o agresi nepřímou, např. navádění jiných osob k tomu, aby oběti ubližovaly nebo ji jinak napadaly. V takovém případě se jedinec buď obává trestu, nebo situace přímou agresi znemožňuje.

Dalším typem je pak verbální agrese, kterou rovněž můžeme rozčlenit na přímou – kdy agresor oběť konfrontuje přímo, nebo nepřímou, kdy je oběť znevažena např. tím, že o ní agresor rozšiřuje pomluvy a nepravdivé informace, které následně poškozují její pověst.

V neposlední řadě do tohoto členění spadá agrese fyzická, kterou opět můžeme ještě dělit na přímou – tedy fyzické napadání oběti agresorem, a nepřímou, kdy si agresor najme člověka, který napadení provede a jemuž agresor bude pouze přihlížet. (Ivo Čermák, 1998)

Pro názornější ilustraci přikládám tabulku klasifikace typů šikany vytvořenou Kolářem z knihy Bolest šikany (2005, s. 32)

Osm druhů šikanování	Příklady projevů
Fyzické přímé aktivní	Útočníci oběť věsí do smyčky, škrťí, kopou, fackují.
Fyzické aktivní nepřímé	Kápo pošle nohsledy, aby oběť zbilil. Oběti jsou ničeny věci.
Fyzické pasivní přímé	Agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice (fyzické bránění oběti v dosahování jejich cílů).
Fyzické pasivní nepřímé	Agresor odmítne oběť na její požádání pustit ze třídy na záchod (odmítnutí splnění požadavků).
Verbální aktivní přímé	Nadávání, urážení, zesměšňování.
Verbální aktivní nepřímé	Rozšiřování pomluv. Patří sem ale i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních apod.
Verbální pasivní přímé	Neodpovídání na pozdrav, otázky apod.
Verbální pasivní nepřímé	Spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho co udělali její trýznitelé.

Zrod a vývojové stupně šikanování

Můžeme si položit tyto otázky. Kdy vzniká šikana? Jak vypadá vývoj šikany? Na čem je závislý průběh šikanování? Je šikana vrozená vlastnost nebo člověk začne být agresorem až v průběhu života? Dá se zabránit tomu, aby se z člověka agresor stal a případně jak? Jak lze agresora přesvědčit o tom, že jeho chování je špatné?

Podle Koláře existuje pět různých stupňů šikany. Pro další práci s šikanou je rozlišení těchto stupňů velice užitečné.

Význam vývojových stupňů v praxi

Jestliže určíme správný stupeň vývoje šikanování, můžeme určit správný způsob léčby. Účinná léčba šikanování musí přesně rozlišovat základní stádia onemocnění.

(Kolář, 1997)

1.3 Pět stupňů onemocnění šikanou

První stupeň (zrod ostrakismu)

Většina pedagogů a rodičů si myslí, že ke vzniku šikany je zapotřebí výjimečných podmínek, například přítomnost patologického sadisty a absence kázně. Ale šikana se může objevit v každé skupině. Podmínky k jejímu vzniku jsou většinou běžné a nenápadné. Kázeň ve skupině bývá dobrá a iniciátoři šikanování nejsou většinou nemocní sadisté, ale obyčejné děti. Některé z těchto dětí touží po pozornosti a uznání, jiné si chtějí kompenzovat vlastní nejistoty a nízké sebevědomí a jsou přesvědčeny, že šikanováním slabších jedinců si zaslouží respekt kolektivu.

V každé skupině jsou méně oblíbení jedinci a tito jednotlivci (někdy i skupiny) se stávají „obětními beránky“ šikany. Jde o mírné formy násilí, kdy se jedinec ve skupině necítí dobře. Ostatní ho odmítají, nebaví se s ním a dělají na jeho účet drobné legrácky. Tato situace je první podobou šikanování a je zde riziko dalšího negativního vývoje.

Druhý stupeň (fyzická agrese a přitvrzování manipulace)

Další vývojové stádium ostrakismu má více původců. Můžeme si popsat časté příčiny. Jedna z možností je odreagování žáků prostřednictvím nejslabšího jedince, který funguje jako ventil – skupina na něm vybijí své nepříjemné pocity. Tehdy se manipulace přitvrzuje a objevuje se fyzická agrese. Může se jednat například o ničení školních pomůcek – lámání tužek či pravítek, kradení svačín, schovávání pouzder, aktovek nebo věcí na tělocvik.

V těžších případech pak dochází k různému pošťuchování, bití, štípání, fackování a jinému fyzickému napadání.

Dále v podmínkách, kdy spolu děti tráví hodně času a dochází k vytváření hlubších vztahů (např. školní výlet) – v takovém případě může nejslabší jedinec sloužit k oživení programu. Z dětství mám vzpomínku na svoji spolužačku, která chtěla zapadnout do kolektivu za každou cenu. Všichni ji zesměšňovali, někdy až uráželi, dávali jí potupné otázky a úkoly a ona vše snášela jako by nic a doufala, že ji jednou kolektiv přijme. To se ovšem nikdy nestalo.

Dalším problémem je, když se v jedné třídě sejde více agresivních jedinců, kteří prostřednictvím násilí uspokojí své potřeby. Agresoři zažívají pocit moci, který prolomí poslední zábrany a začínají své agresivní chování opakovat.

V případě, že ve třídě existuje soudržnost, kamarádské vztahy a převažují pozitivní mravní hodnoty, kdy žáci mají negativní postoje k násilí a ubližování slabším, pokusy o šikanování neuspějí. Naopak, je-li imunita skupiny vůči šikaně oslabena, jsou pokusy o šikanování trpěny a násilí po nějaké době zakoření, což může vést ke skupinové destrukci.

Třetí stupeň (klíčový moment – vytvoření jádra)

V tomto stupni se vytvoří skupinka agresorů, tzv. úderné jádro, které spolupracuje systematicky, a šikanují nejvhodnější oběti. Skupina se rozdělí na podskupiny bojující o moc. V případě, že se nezformuje silná pozitivní podskupina, která bude rovnocenným partnerem podskupině tyranů, šikana může nerušeně pokračovat. Silná skupina slušných žáků se často nevyskytuje. Jejich členové mají nevýhodu, protože respektují pravidla, ctí zákon a nedonáší. Tím ale podporují šikanování, i když nepřímo.

Čtvrtý stupeň (většina přijímá normy agresorů)

Normy agresorů jsou přijaty a stanou se zákonem. Kolář varuje, že v této fázi se i mírní a ukáznění žáci začnou chovat krutě, týrají slabší spolužáky a začínají pociťovat uspokojení.

Pátý stupeň (totalita neboli dokonalá šikana)

Normy agresorů jsou přijaty nebo respektovány všemi (popřípadě téměř všemi) a dojde k nastolení totalitní ideologie šikanování, tzv. stadia vykořisťování. Jde o rozdělení skupiny – na agresory a na oběti. Agresoři využívají vše, co lze zužitkovat, od materiálních věcí až po školní znalosti. Ztrácejí zábrany a dochází k opakování násilí. Většinou zcela vítězí zlo, jde o jednání velmi podobné fašismu. Všichni členové, i ti, kteří nesouhlasí, se zapojují do týrání. Násilí se začíná považovat za normální. Oběti jsou stále závislejší a ochotnější udělat cokoli. Neúnosnost utrpení řeší neomluvenou absencí, odchodem ze školy, případně se zhrouť. V nejhorším případě pak řeší situaci sebevraždou.

Tento stupeň šikany se vyskytuje nejvíce ve věznicích, vojenském prostředí a výchovných ústavech pro mládež. V mírnější podobě se však vyskytuje i na školách. Zde se objevuje většinou v případě, kdy vůdce jádra agresorů je „hvězdou“ třídy. Je to žák s dobrým prospěchem, má kultivované chování k dospělým a pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly. Vedení ho podporuje a věří mu. Signály volání o pomoc slabého žáka jsou přehlíženy nebo vykládány v jeho neprospěch. (Kolář, 1997)

1.4 Typy šikany

Důležité je vědět jaké jsou typy šikany, vybrala jsem rozdělení podle Fieldové, protože se mi líbí, jak dané formy rozdělila

Škádlení

Jedná se o verbální násilí. Nejčastěji se škádlení týká vzhledu, sexuality a sociálního přijetí. Mezi hlavní typy škádlení patří nadávky, posměšky, pokřikování, urážení, rýpání, hrozby, vydávání urážlivých zvuků, když jde oběť okolo, obtěžování po telefonu, hanlivé vzkazy ve formě textových zpráv, na internetu a za pomoci dalších elektronických metod.

Vylučování ze skupiny

Většinou se jedná o nenápadné odmítavé chování a nepřátelskou řeč těla. Útočník nemusí vůbec zasahovat, jen manipuluje se skupinou. Každý ze skupiny ví, že v případě pokusu chránit oběť, se může stát, že bude další na řadě. Útočník předstírá přátelské chování a občas se dokonce obrací proti skupině. Jindy, když se oběť blíží, skupina si jí nevšímá a otáčí se zády. Když pak oběť kolem skupiny prochází, její členové na ni ukazují, upřeně civí, pošklebují se, vysmívají se, šeptají si s ostatními s pohledem upřeným na oběť, objevují se hrozná gesta – např. zatnutá pěst, zdvihnutý prostředníček apod. Oběť je vyloučena z rozhovoru a plánovaných činností a her, skupina o ní rozšiřuje zlomyslné pomluvy a zvěsti, někdy dokonce přejde k vydírání a hrozbám.

Fyzické napadání

Útočník pravidelně napadá slabší. Může se jednat o přímou agresi, např. bití, kopání nebo o nepřímé útoky - gesta, narážky, pronásledování a schovávání majetku oběti. Také k ní patří tahání a ničení oblečení a vyvolávání rvaček s obětí, při nichž se nemůže oběť bránit.

Patří sem mimo jiné i různé strkání, kopání, fackování, tahání za vlasy, krádeže, přehrabování a poškozování věcí, zavírání oběti např. do skříní nebo na jiná místa, která mohou vyvolávat úzkost, strkání hlavy do toaletní mísy apod.

Obtěžování

Jedná se o opakované dotěrné otázky, prohlášení nebo útoky týkající se sexu, pohlaví, rasy, náboženství či národnosti. Napadání dítěte sexuálními gesty, stahování kalhot, přímé nebo nepřímé poznámky o sexuální orientaci dítěte, pronásledování ve škole i mimo školu atd. (Fieldová, 2009)

1.5 Kyberšikana

Jedná se o šikanování jiné osoby pomocí informačních technologií – internetu, mobilních telefonů, apod. (např. vydírání, ubližování, ztrapňování, obtěžování, ohrožování, zastrašování apod.).

Mezi nejčastější projevy kyberšikany patří zaslání zpráv (urážlivé nebo zastrašující zprávy) nebo pomluv (SMS, e-mail, chat, atd.), dále také pořizování záznamů (zvukové, videa či fotografie) a jejich zveřejňování s cílem poškodit danou osobu (připravovaný útok, natáčení učitele apod.) Agresori vytvářejí urážlivé stránky na internetu (pomluvy, ponižování), kradou identitu (zneužití cizího účtu), provokují a napadají uživatele v diskuzích (chat), odhalují cizí tajemství, vydírají pomocí internetu nebo mobilního telefonu, také mohou obtěžovat a pronásledovat psaním zpráv, voláním nebo jen prozváněním.

(<http://www.policie.cz/clanek/vite-co-je-kybersikana.aspx>)

V čem je kyberšikana horší?

- Obětí může být prakticky kdokoliv – student může být šikanován svými vrstevníky, učitelé jsou často šikanováni studenty a naopak, dokonce rodiče mohou šikanovat vlastní děti. V dnešní době nejsou ovšem výjimkou ani případy, kdy děti šikanují rodiče, což jim umožňuje především současný trend přátelské a tolerantní výchovy, kdy děti nemají jasně vymezené hranice, co si ještě k dospělým mohou dovolit a co už ne.
- Kyberšikanování se nemusí opakovat, stačí jen jedna fotka, kterou si všichni preposílají. Například, když se důvěřivá dívka vyfotí ve spodním prádle a svou fotku pošle partnerovi v domnění, že tato bude sloužit pouze pro soukromé účely. Fotka se pak může objevit na sociálních sítích a zabránit jejímu šíření je prakticky nemožné.
- Může probíhat nepřetržitě. Stačí být online, není úniku, dostihne oběť i doma. Jakmile oběť použije některé ze zařízení – smartphone, notebook, počítač či tablet, stává se ihned dosažitelnou pro agresory, kteří mohou např. zasílat výhružné či nemravné zprávy, urážky, mohou se dokonce pokoušet oběť vydírat.

- Nemusí být jasné, kdo šikanuje (nový e-mail, skrytá IP adresa, skryté mobilní číslo). Díky moderním technologiím je často obtížné agresora vystopovat, obzvláště v případě, kdy se dotyčná osoba vyzná v počítačových technologiích a ví, jak v kyberprostoru svou identitu skrývat.
- Rychle se šíří například na sociálních sítích, neboť právě sociální sítě jsou vyhledávanou zábavou pro všechny generace a informace na nich se šíří velkou rychlostí. I zde vznikají skupiny podobně smýšlejících lidí, kteří se často uchylují k šikanování či urážení druhých. Jistou sílu jim dodává i anonymita, kterou tyto sítě poskytují – mohou zde vystupovat pod vymyšleným jménem nebo přezdívkou.

[\(<http://www.linkabezpeci.cz/poradna/ublizovani,-zneuzivani,-sikana/kybersikana>\)](http://www.linkabezpeci.cz/poradna/ublizovani,-zneuzivani,-sikana/kybersikana)

V posledních letech je kyberšikana na vzestupu a patří k těm největším hrozbám, pokud není zachycena včas, může mít katastrofální následky, o čemž svědčí řada kauz. Naštěstí již existuje mnoho preventivních programů a opatření, která pomáhají kyberšikaně předcházet.

Sexting

Slovo sexting je složeninou vzniklou ze slov „sex“ a „textování“ = elektronické rozesílání textových zpráv, fotografií či videa se sexuálním obsahem. K sextingu běžně dochází mezi partnery, kteří spolu např. nemohou trávit dostatek času nebo kteří od sebe bydlí daleko a mají tzv. vztah na dálku nebo si pouze chtějí zpestřit dlouhodobý vztah. V případě, že se vztah rozpadne a jeden z partnerů se chce druhému pomstít, může k tomu využít dané zprávy, fotografie a videa. Tím dochází k poškozování oběti, známy jsou i různé formy vydírání.

Kybergrooming

Patří mezi nejvíce nebezpečné formy šikany, mnozí jej dokonce označují za nejnebezpečnější. Označuje jednání osoby, která se snaží zmanipulovat vyhlédnutou oběť (nejčastěji pomocí chatu, SMS zpráv, ICQ a Skypu) a donutit ji k osobní schůzce. Agresor často bývá velmi dobrý v psychologii a ví přesně, co má říkat a dělat proto, aby v oběti vyvolal sympatie. Výsledkem takovéto schůzky může být sexuální zneužití oběti, fyzické mučení, nucení k terorismu, přesvědčení oběti k převodu značné finanční částky, v některých případech dokonce k prodeji majetku apod.

Kybergrooming má různé etapy. Snaží se vzbudit důvěru a izolovat oběť od okolí (mění svoji identitu, agresori jsou trpěliví), podplácí dárky a různými službami, snaží se s obětí vybudovat kamarádký vztah a vyvolat emoční závislost oběti na osobě útočníka. Poté si domluví osobní setkání. Oběť se často nikomu nesvěří kde a s kým se má setkat. Nakonec může vše skončit sexuálním obtěžováním (např. zneužitím dítěte), únosem, vydíráním či dokonce vraždou oběti.

Kyberstalking a stalking

Kyberstalking je zneužívání internetu, mobilních telefonů či jiných informačních a komunikačních technologií ke stalkingu, tedy k pronásledování obětí. Agresor může o oběti díky použití dostupných technologií shromáždit množství informací, jako je adresa bydliště, telefonní číslo, bankovní údaje, hesla k emailovým adresám, soukromé fotografie např. z rodinných dovolených apod.

(<http://www.policie.cz/clanek/vite-co-je-kybersikana.aspx>)

Desatero bezpečného internetu

1. Nedávej nikomu adresu ani telefon. Nevíš, kdo se skrývá za monitorem.
2. Neopisuj nikomu, koho neznáš, svou fotografii a už vůbec ne intimní.
3. Udržuj hesla k e-mailu i jinam v tajnosti, nesděluj je ani blízkému kamarádovi.
4. Nikdy neodpovídej na neslušné, hrubé nebo vulgární maily a vzkazy.
5. Nedomlouvej si schůzku na internetu, aniž bys o tom řekl někomu jinému.
6. Pokud narazíš na obrázek, video nebo e-mail, který tě šokuje, opusť webovou stránku.
7. Svěř se dospělému, pokud tě stránky uvedou do rozpaků nebo vyděsí.
8. Nedej šanci virům. Neotvírej přílohu zprávy, která přišla z neznámé adresy.
9. Nevěř každé informaci, kterou na internetu získáš.
10. Když se s někým nechceš bavit, nebav se.

(<https://www.seznamsebezpecne.cz/desatero>)

Všechny výše zmíněné rady považují za velice užitečné, nicméně málo rozšířené. Podle mého názoru by tyto informace měly být vyvěšeny v každé škole na viditelném místě a rodiče by o nich měli informovat své děti, a to ne pouze jednou. Jak známo, děti ne vždy věnují sdělení rodičů či jiných autorit patřičnou pozornost, proto je třeba s nimi nejen o problematice šikany, ať už přímé či jiných jejích formách, hovořit pravidelně. Učitelé,

asistenti a další pedagogové a psychologové by měli s žáky toto téma více probírat a zařadit do výuky více diskuzí. Existuje i řada programů, které téma šikany otevírají skrze zážitky a zkušenosti. Výborné pro ilustraci jsou rovněž metody dramatické výchovy, které umožňují žákům zažít situaci oběti a navrhnout možná řešení.

2. Účastníci šikany

Jedním z hlavních aktérů je agresor a jeho pomocníci. Velmi často se stává, že osoba, která šikany vyvolá, se obklopuje skupinou sympatizantů, kteří se šikany z různých důvodů účastní také – mnohdy se agresora bojí, jindy se v kolektivu cítí silnější a mají pocit, že si tak mohou na slabší více dovolovat, jindy je to proto, aby se sami nestali obětí šikany, někdy si také kompenzují svoje vlastní nejistoty a nízké sebevědomí.

Dalším zásadním účastníkem je sama oběť. Mnohdy se jedná o slabšího jedince, ať už po fyzické nebo psychické stránce. Příčin pro to, aby se člověk stal předmětem šikany, je mnoho – nízké sebevědomí, atypický vzhled (obezita, podvýživa, přílišná výška nebo je oběť naopak velmi malá), sociální či finanční poměry v rodině šikanovaného apod.

V neposlední řadě je třeba zmínit tzv. třídní „publikum“. Jedná se o spolužáky, kteří se třeba na šikaně přímo nepodílejí, ale tím, že se jí ani nesnaží zabránit, vlastně poskytují souhlas a upevňují přesvědčení šikanujících, že jednají správně. Aktivnější členové „publika“ se pak mohou do šikany sami zapojit.

Zastánců, tedy spolužáků, kteří se aktivně zastávají oběti, bývá povětšinou velmi málo a naneštěstí často sami končí jako oběti určité formy šikany. V lepším případě se těmto zastáncům může podařit prosadit např. zmírnění šikany či dokonce její úplné ukončení – někdy se podaří úspěšně zapojit do řešení situace pedagogy či rodiče šikanovaných i agresorů.

Mezi další účastníky šikany bezpochyby patří i sami pedagogové. Jejich role v takovýchto případech bývá poměrně složitá, neboť šikana se téměř výhradně odehrává v jejich nepřítomnosti a oni tak nemohou situaci posoudit zcela adekvátně. V některých případech také dochází k takovým extrémům, kdy se pedagogové do šikany sami aktivně zapojí (viz. nedávná kauza na bučovické základní škole, kdy učitelka měla opakovaně a za podpory ostatních studentů šikanovat svou žákyni), jindy jsou si šikany dobře vědomi, ale záměrně nezasahují, neboť mnohdy nevědí, jak danou situaci vlastně řešit.

Dalším článkem jsou pak rodiče šikanovaných dětí, kteří mnohdy ani netuší, čím si jejich dítě prochází. To může být způsobeno mnoha faktory – dítě má strach a nesvěří se

rodičům s tím, co prožívá, rodiče ignorují stížnosti dítěte nebo ho rovnou nutí, aby situaci zvládlo samo, rodiče záměrně zlehčují situaci a přesvědčují dítě, že se jedná o legraci ze strany spolužáků. Opačným extrémem jsou pak rodiče, kteří s vedením školy řeší každou poznámku na adresu svého dítěte a trvají na radikálním řešení situace, např. přizvání rodičů druhé strany na pohovor s ředitelem školy apod.

Dalším z účastníků šikany je bezpochyby i místní komunita. Jedná se o rodiče studentů dané školy, pedagogický sbor a vedení školy. Pokud je šikana odhalena a má dojít k její nápravě, je třeba, aby se zapojila celá komunita a k dané situaci zaujala jasné stanovisko, které dá agresorům najevo, že jejich chování není správné a nikdo jej nebude tolerovat.

Veřejnost, resp. celá společnost, je také podstatným článkem hrajícím nezanedbatelnou roli při šikaně, neboť názory veřejnosti na šikanu kolísají od naprostého schvalování, kdy někteří lidé tvrdí, že pokud se oběti sami neumí bránit, je to pouze jejich vlastní chyba, až po odmítání a zatracování šikany, kdy naopak společnost zastává názor, že tento problém by se měl rázně a efektivně řešit tak, aby již nevznikala půda pro agresory a šikanu vůbec. (Říčan, Janošová, 2010)

2.1 Agresoři

Jaké jsou děti, které šikanují své vrstevníky? Jaká je jejich osobnost? Z jakého prostředí pocházejí, jak se staly takovými, jaké jsou? A ptáme se i zcela prakticky: „Podle čeho je poznáme?“

*Agresor, ten, kdo se aktivně zúčastní šikany, zvláště ten, který ji začíná a vede (iniciátor), skutečně má **určité typické vlastnosti**. Jejich znalost nám pomůže odhadnout, kdo je agresorem ve skupině, kde k šikaně dochází, případně kdo by se jím mohl stát, a je tedy z tohoto hlediska „rizikový“, i když zatím ve skupině šikana není. Ovšem pozor – jak hned uvidíme, je zde mnoho výjimek a platí, že zdání často klame. (Říčan, Janošová, 2010, s. 54)*

Jaký může být agresor:

Jedná se většinou o tělesně zdatného, fyzicky silného a obratného jedince, i když šikanu zvládne zorganizovat i malý a slabý agresor. Inteligence spojená s bezohledností a krutostí pak zpravidla vyváží nedostatek tělesné síly. Navíc zlo se někdy skrývá za andělskou tvář a nevinným úsměvem a o to je nebezpečnější, neboť se velmi těžko rozpoznává.

Agresorem také může být horkokrevný člověk s divokým temperamentem – ten může být vznětlivý, impulzivní, konfliktní. Někdy u takového člověka ale chybí vlastnosti jako

zlomyslnost a krutost. Naopak se může agresor dobře kontrolovat a vybírá si místo pro šikanu tak, aby ji utajil a zůstal neodhalen.

Agresor má často problém s kázní, je drzý, lže, krade a podvádí, popř. ničí věci. Zde si opět pedagog či jiný dospělý dozor musí dát pozor, aby se nedal oklamat na pohled „slušným“ žákem, který se mu ale může za zády vysmát. Agresor také někdy mívá slabší školní prospěch. Nepotvrdila se ovšem domněnka, že výbojně chování je důsledkem zklamání ze špatné známky.

Mnohdy se stává, že agresor mívá zakrnělé svědomí. Chová se dobře, jen když se mu to hodí a nemívá pocit viny ze spáchaných skutků. Strach z případného trestu totiž není totéž, co svědomí. Takový člověk také nebývá u dětí oblíbený – vzbuzuje v nich strach. Pozor si tak pedagog musí paradoxně dát i na oblíbené děti, které mají výborný prospěch.

Agresor bývá tvrdý, často skrývá pocity méněcennosti, nedostatek sebevědomí, závidí spolužákům rodinný život nebo něco jiného. Bývá nešťastný a lze mu pomoci pochopením jeho bolesti, o což ovšem ne vždy stojí. Nedostatek sebevědomí u něj bývá skrytý, dokonce nevědomý problém.

Tento člověk bývá dominantní, panovačný a rád ovládá druhé. Má rád moc a vidí agresi vůči své osobě i tam, kde žádná není. Bývá krutý, zlomyslný a škodolibý. Druhým ubližuje s radostí a zpravidla mu chybí soucit a schopnost vcítit se do druhého. Často se děti vymlouvají i na to, že nevěděly, že někomu ubližují, myslí si, že je to jen legrace. (Říčan, Janošová, 2010)

Michal Kolář odpozoroval tři typy šikanujících agresorů, které zde alespoň vyjmenujeme.

- *hrubý, primitivní, impulzivní,*
- *velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuální smyslu,*
- *„srandista“, optimistický, dobrodružný, nezřídka oblíbený a vlivný*

(Říčan, Janošová, 2010, s. 56)

Rodinné prostředí agresorů

V prostředí, kde agresor vyrůstá, se nezřídka vyskytuje nedostatek vřelého zájmu rodičů či jiných členů rodiny, citový chlad, ale také ponižování, lhostejnost, prudké výbuchy negativních citů či vzteku.

Výjimkou pak nebývá ani fyzické a psychické násilí jako např. bití, tělesné tresty, nadávky, ponižování a další. Někdy se u agresora projevuje již od raného věku panovačnost

nebo nedostatek tolerance vůči rodičům, kteří si často neumí s tímto chováním poradit a nezřídká se stává, že místo přísnějších zákroků vůči dítěti mu naopak začnou ustupovat v domnění, že si tak získají jeho náklonnost a ono své vystupování zmírní.

V rodinách agresorů se také mnohdy objevuje tolerance k násilí, jehož se dítě dopouští vůči vrstevníkům a dokonce chválení za násilné jednání.

Další živnou půdou pro agresora pak mohou být i konflikty mezi rodiči či celkový rozpad rodiny.

Agresori pocházejí ze všech společenských vrstev a není tedy možné určit konkrétní prostředí a zavést konkrétní opatření, abychom utváření agresivních jedinců dokázali předcházet. (Říčan, Janošová, 2010)

2.2 Oběť

Co dovedeme říct o obětech šikany? Jací jsou chlapci a děvčata, na které se opakovaně zaměřuje agrese vrstevníků a kteří se nedovedou nebo nemohou bránit? Podle čeho poznáme děti, které trpí šikanou? A je možno vytipovat i děti, které sice zatím nejsou šikanovány, ale kterým z těch či oněch důvodů hrozí, že se stanou oběťmi šikany, a u kterých je proto na místě speciální prevence či přinejmenším alespoň zbystrěná pozornost učitele? (Říčan, Janošová, 2010, s. 58)

Rizikovitost šikany u některých dětí je dlouhodobou záležitostí. Obětí se může stát jakékoliv dítě.

Například tělesná slabost je rizikem zvláště u chlapců, byť i u dívek patří k faktorům, které mohou přispět k tomu, že jsou nebo někdy v průběhu života budou šikanovány.

Také nápadné vnější znaky, mezi které patří např. brýle, obezita, rovnátka atd., rovněž přispívají k tomu, že je dítě šikanováno. To platí i u dítěte, které přijde do sehraného kolektivu - nápadnost bývá pro agresory záminka k šikanování, zvláště když se za ni oběť stydí.

Dále se obětí často stává dítě s rasovou odlišností, jako je třeba jiná barva pleti či jiné vyznání. Zvláště v posledních letech v souvislosti s terorismem mají lidé tendenci rasově odlišné jedince, zejména pak z muslimských zemí, šikanovat či jim jinak dávat najevo, že nejsou vítáni.

Další ohroženou skupinou jsou pak plaché, tiché děti, které jsou v kolektivu izolované, popřípadě jsou ustrašené a tím pádem lehce zranitelné.

Ani děti s hyperaktivitou a poruchou pozornosti (tzv. ADHD) nejsou ušetřeny různých posměšků, výhrůžek, postrkování a šikany obecně.

Oblíbeným cílem agresorů jsou i děti s opožděným rozumovým vývojem. Takovéto jedince je velmi snadné šikanovat, neboť tyto děti nevědí, jak se útokům bránit a často nemají možnost upozornit dospělé, co se jim děje, jelikož nedokáží správně identifikovat, že se jedná o šikanu.

Mezi další oběti patří děti oslabené nemocí. Tyto děti se často vlivem zdravotního stavu nedokážou znovu začlenit do kolektivu a za svými vrstevníky mnohdy citelně zaostávají např. ve sportu, ale i v jiných aktivitách, což ostatním dětem dává podnět k šikaně.

Také děti neustále provokující, které za každou cenu chtějí navázat kontakt s ostatními, bývají cílem agresorů, neboť jsou díky svému chování a vynucování pozornosti mezi ostatními jedinci neoblíbení.

Obětí se také stávají děti sobecké či špatně navazující kontakty. Jestliže je dítě např. lakomé a neustále myslí jen na sebe, nedokáže si s jinými dětmi vybudovat přátelský vztah a naopak se stane značně nepopulárním a je na něj zaměřena negativní energie. Zakřiknuté děti, které nejsou schopny navázat kontakt s ostatními, také nebývají v kolektivu oblíbené. V lepším případě je děti ignorují, v horším se uchýlí k šikaně.

Děti trpící z nějakého důvodu pocitu méněcennosti nebo děti pesimistické jsou rovněž náchylné k šikaně, jelikož takové jedince nemá nikdo rád a málokteré děti mají trpělivost a vůli se s nimi bavit. Mezi další ohroženou skupinu patří děti plaché, bez schopnosti prosadit se. Ty se většinou svých vrstevníků straní, což vede k tomu, že se jim kolektiv začne posmívat nebo je jinak atakovat.

Neméně ohroženou skupinou jsou děti ze sociálně slabších rodin. Jelikož si rodiče takových dětí nemohou dovolit kupovat jim nejmodernější elektroniku či značkové oblečení, stávají se snadno terčem posměšků ze strany spolužáků z movitějších rodin. Také děti, které z nějakého důvodu nejsou solidární s ostatními, patří mezi nepopulární v kolektivu a bývá na ně zaměřena šikana.

Obětmi šikany mohou být i děti, které se snaží získávat přízeň učitelů, ať už zdvořilostní nebo dokonce otročskou horlivostí – iritují tak totiž spolužáky s běžnou mentalitou.

Zvláště náchylní k šikaně jsou jedinci, u kterých se projevuje kombinace psychického a sociálního handicapu. Tyto děti bývají terčem šikany velmi často, protože ostatní „normální“ děti si neuvědomují, že handicapované děti za své postižení nemohou.

Také nové dítě v sehraném kolektivu nemá jednoduchou výchozí pozici, a pokud není dostatečně průbojné nebo přátelské, aby si získalo nové kamarády, může se snadno stát cílem negativní energie dětí, které se rozhodnou jej do kolektivu nepřijmout a chtějí mu dát pocítit, že mezi nimi nemá co dělat.

Rodinné prostředí obětí hraje při šikaně důležitou roli. Rodiče, kteří rozmazlují děti a nedovolí jim samostatně získávat zkušenosti, si většinou vůbec neuvědomují, že svým dětem ztěžují začlenění do širšího kolektivu a vystavují je riziku, že budou šikanovány.

I jedináčci, kteří nejsou vstřícní a nemají potenciál pro vrstevnickou vzájemnost, mají ve skupině náročný start a pokud se nedokážou přizpůsobit, je jen otázkou času, než se ostatním znelíbí natolik, že se vůči nim začnou chovat agresivně.

Rodiče, co vštěpují dětem, že prát se je špatné a že všechny konflikty je třeba řešit domluvou, v nich nevědomky potlačují přirozenou touhu se bránit proti bezpráví. Tyto děti se potom neumí adekvátně ohradit vůči agresorům, proti kterým je pouze ústní domluva většinou neúčinná.

Také děti pocházející z rodin sociálně izolovaných (např. náboženská sekta) jsou snadnou obětí agresorů, jelikož mnohdy zcela postrádají schopnost začlenit se kolektivu a jsou příliš odlišné na to, aby byly ostatními dětmi přijaty. Místo toto se stávají cílem šikany a zábavy jiných.

Prognóza obětí je příznivější než prognóza agresorů. V dospělosti si většinou najdou prostředí, které jim vyhovuje. Oběti mívají dlouhá léta „jizvy na duši“, deprese, pocit méněcennosti a ponížení nebo sociální fobie.

Oběťmi šikany jsou i ti, kteří šikaně jen přihlížejí a bojí se zasáhnout. Kvůli zbabělosti je poškozena jejich sebeúcta. (Říčan, Janošová, 2010)

Zvláštním případem je, když je agresor a oběť v jedné osobě. Takoví jedinci se chtějí zalíbit agresorům, tak se je snaží napodobit - v kolektivu jsou zpravidla neoblíbení. (Říčan, Janošová, 2010)

2.3 Další účastníci

Třídní publikum

Přihlížení šikaně mění mentalitu celé třídy. Někteří mají strach jí bránit, aby se sami nestali jejími oběťmi, pro některé je to atraktivní podívaná. Postupně se někteří přidávají k agresorům, což jim dodává pocit bezpečí. Ten kdo se nezúčastňuje, vyjadřuje nepřímo nesouhlas. Není vzácností, když se spolužák aktivně zastane oběti. Zastánci mají smysl pro odpovědnost. Ve třídě jsou oblíbení a vlivní. (Říčan, Janošová, 2010)

Pedagog

Může být pedagog spoluúčastníkem šikany? Může na ní nést vinu nejen tím, že jí dostatečně nepředchází vytvářením pozitivní atmosféry ve třídě a vštěpováním staré skautské zásady „silný chrání slabého“? (Říčan, Janošová, 2010, s. 25)

Často pedagogové vědí o šikaně málo. Dosavadní pedagogické vzdělání neposkytuje ucelené poznatky o problematice šikanování. Pedagogové neumí teoreticky ani prakticky bojovat s šikanou. Dozívají se o šikaně pouze ojedinele. Často při pokusu o nápravu chybují. Např.

- Jsou agresoři i oběti vyšetřováni společně
- Berou se vážně i falešní svědkové (další agresoři)
- Staví proti sobě výpověď oběti a agresora, kdy někdy oběť bývá označena za agresora.

Pedagogové mají povinnost hledat si sami informace o šikaně, protože je v současnosti v daleko větším povědomí. Často se sami nevědomky, ale i vědomě na ní podílejí a čím dál častěji jsou jejími oběťmi, zejména u kyberšikany.

2.4 Prevence šikany

Jednoduchá metoda, jak získat od dětí informace o tom, jak se k sobě děti ve třídě chovají, se nazývá „Hádej, kdo“. Dětem se předloží jmenný seznam třídy, zdůrazní se, že je to zcela anonymní. Na každou otázku odpovídají čísla spolužáků a pokládáme otázky např. „S kým je největší legrace?“, „Kdo rád pomáhá druhým?“, „Kdo nejvíc ubližuje druhým?“, „Komu druzí nejvíc ubližují?“ apod. Užitečné údaje se dají využít k určení, na koho se agresoři nejvíc zaměřují a také kdo ti agresoři vůbec jsou.

Existuje i řada programů, vzdělávacích workshopů, literatury, filmů apod. Pro odstranění šikany je důležité školní prostředí – mělo by být otevřené a k dětem přátelské, pedagogové by měli dokázat pracovat s jinakostí jedinců (inkluzí). Šířit osvětu lze i díky dalšímu vzdělávání pedagogů, setkávání rodičů a učitelů na různých společných akcích a také podporou komunitního života.

3. Krátké případové studie

3.1 Případ Petra

Šikana v jejím případě začala pozvolna a nenápadně. Už od malička byla dítě s nadváhou, ale sama tuto skutečnost nebrala jako hendikep, protože doma jí nikdy nikdo nic nevyčítal. Když se přece jen občas objevil někdo, kdo si dovolil říct nějakou poznámku ohledně její váhy, doma se jí dostalo podpory a ujištění, že je jen "roztomile baculatá". Jestli v ní kdy začaly hlodat pochyby, byly rychle zaplašeny.

Když jí bylo asi 5 let, začala si všímat, že babička z otcovy strany občas utrousí nějakou poznámku o její váze. To mělo brzy za následek, že tuto babičku neměla ráda a nechtěla u ní trávit čas. V této době si také Petra pomalu začala uvědomovat, že baculatost zřejmě není roztomilá - minimálně pro okolní svět. Toto zjištění způsobilo, že začala jíst a přibírat ještě víc - mělo se zřejmě jednat o určitou formu protestu. Kamarádů měla vždy poměrně dost a ti k ní byli loajální a nikdy jí ani na okamžik nedali pocítit, že by jim její váha nějak vadila. Od rána do večera se hrály hry, svačiny byly volně dostupné přímo na zahradě, kterou měl tehdy každý z rodičů. Domů se minimálně o prázdninách chodilo pozdě večer a po celém dni samozřejmě musela následovat vydatná večeře, někdy i dvě.

Po nástupu do první třídy se velmi rychle ukázalo, kdo je zde vůdčí osobnost - jednalo se o dceru profesorky gymnázia, která nikoho nenechala na pochybách, že buď bude všechno podle ní, nebo se z člověka okamžitě stane outsider bez přátel. Za oblíbený cíl legráček a nepěkných poznámek a urážek si samozřejmě děti vybraly největšího tloušťka ve třídě - Petru - navíc měla tu smůlu, že byla opravdu chytrá - vynikala v každém předmětu, a to se mezi soutěživými dětmi neodpouští. Brzy byla známá pod přezdívkami salámek nebo šprtka. Čím více se snažila spolužáky ignorovat, tím agresivnější byli. Nejednalo se už pouze o slovní napadání, ale přibýlo i občasné pošťouchnutí, kopnutí a samozřejmě schovávání věcí - například při převlékání na hodinu tělocviku ji nejednou obklopila děvčata z "party od šéfové" a sebrala jí oblečení. Sem tam jí taky do koše vyhodily svačinu či sebraly pití. Všechno snášela poměrně trpělivě, neb si myslela, že to tak prostě musí být a že až povyroste, situace se sama spraví.

Paní učitelky, zřejmě neznalé toho, jak takové situace řešit, většinou nereagovaly nebo předstíraly, že se nic neděje. Jak čas plynul, šikana se postupně zmírnila a ona našla v kolektivu i pár kamarádů.

Nicméně věděla, že do této školy už dál chodit nechce a tak z páté třídy odešla na

gymnázium. Výběrová škola, tam přece nic nehrozí. Velmi brzy si zde našla přátele a konečně se začala cítit jako právoplatný člen kolektivu. Ano, i zde se občas našel někdo, kdo si neodpustil poznámku o její váze - naučila se předstírat, že se jí to netýká a že se jí posměšky nijak nedotkly. A tak to spolužáky přestalo bavit a přijali ji takovou, jaká byla. Problém spočíval v tom, že ona se taková nepřijala.

Přestala chodit na koupaliště, protože se odmítala vystavit dalším poznámkám a posměškům. Když šla s přáteli ven, vždy se vedle hubených kamarádek cítila jako "slon v porcelánu" a vždy také vnímala, že chlapci se zajímají především o ony štíhlé kamarádky a jí pouze berou jako nutnou přítěž. Toto všechno mělo za následek, že její sebevědomí, pokud šlo o vzhled a vztahy s chlapci, se nacházelo někde na bodu mrazu. Věděla o sobě, že je velmi chytrá a zaměřila se na studium s přesvědčením, že všem jednou ukáže, co v ní skutečně je. Chtěla být úspěšná a nezávislá za každou cenu.

S odstupem času Petra pochopila, že o tom, jak jí ve škole spolužáci šikanují, měla mluvit se svojí rodinou a že si to už od začátku neměla vůbec nechat líbit. Šikana je téma, které se s dětmi dříve moc neřešilo, a to je rozhodně špatně. Také si myslí, že první pochyby o sobě samotné začala mít už z babiččiných poznámek a že se jí rodiče měli zastat a rázně babičce vysvětlit, že takové věci se dětem prostě neříkají a pokud už ano, tak rozhodně jiným tónem, než jaký babička obvykle volila.

S blížící se třicítkou konečně pochopila, že nemá cenu zabývat se tím, co si o ní myslí ostatní a že se musí soustředit na to, co v životě chce a co jí dělá šťastnou, a za tím si jít bez ohledu na okolí. Tehdy také znovu objevila dlouho ztracené sebevědomí a zcela změnila pohled na vztah k mužům.

V současné době Petra plně chápe to, že zpravidla děti, které šikanují slabší, pouze maskují vlastní nízké sebevědomí a vlastní strachy, a že vše začíná u rodiny, výchovy a u podpory, jaké se člověku dostane. Smutné je ovšem to, že trvalo tak dlouho, než se ze zprvu nenápadných poznámek vzpamatovala. Kdyby se jí někdo zastal už jako dítěte, nemuselo jí nic takového dít.

3.2 Příběh z gymnázia

Šikana se neodehrává pouze na základních školách a učilištích, ale může mít řadu různých podob i na tzv. „elitních školách“. Tento případ byl zachycen na gymnáziu na menším městě, které se také považuje za výběrovou školu s vysokou úspěšností absolventů.

Ukazuje na příkladu skupiny studentek, jak se může šikana projevovat a jaké důsledky ji provázejí.

Anna nastoupila ve dvanácti letech do primy na nejmenovaném gymnáziu. Byla poměrně společenská a do školy se těšila. Neměla příliš dobré zkušenosti z páté třídy základní školy, v které se sešly děti z okolních malotřídek. Navíc byl do této třídy umístěn chlapec šikanovaný na jiné škole. Třídní učitelka nebyla absolutně schopná pracovat s kolektivem dětí, které přicházely v malých skupinkách z několika obcí. Počáteční situace na gymnáziu se podobala situaci na základní škole, kde spolu skupinky dětí příliš nekomunikovaly. První dva měsíce byla ve třídě osamělá a ve třetím měsíci školního roku se na popud třídní učitelky postupně spřátelila s dalšími třemi děvčaty, které se ve třídě cítily rovněž osamělé. Zpočátku se kolektiv ve třídě choval vcelku normálně, i když jak bylo řečeno, skupinky ve třídě mezi sebou nekomunikovaly. V průběhu prvních několika měsíců se ve třídě začal výrazněji projevovat jeden student, který soustavným vyrušováním na sebe rychle strhával pozornost a postupně začal z kolektivu selektovat ty, které považoval za méněcenné. Projevovalo se to soustavným ponižováním, vymyšlením přezdívek a podobným jednáním. Sám měl neustálé problémy s vyučujícími, s prospěchem, s chováním a do školy byla často zvána jeho matka. Učitelé byli v těchto situacích poněkud bezradní a nebyli schopni pochopit, co se ve třídě děje a jak je možné s tím pracovat. Celá skupina čtyř děvčat se najednou stala terčem celé třídy a byla postupně vyčleňovaná pořád víc. Borisovy nárážky byly namířené i vůči jiným spolužákům, i když ne v takové formě, jako vůči uvedené skupince dívek a zejména vůči dvěma z nich. Šikana postupně gradovala a dívky musely téměř každý den čelit nejrůznějším atakům. Student k sobě přitáhl skupinu spolužáků a společně začali vůči čtyřčlenné skupince podnikat útoky. Ostatní studenti toto chování přehlíželi. Třídní učitelka nebyla schopná tomuto procesu nijak čelit a na situaci reagovala spíše opatrnou snahou si Borise neznepřátelit a šikanované studentky podporovat, což se obrátilo nakonec i proti ní. Studentky byly neustále vystavované nárážkám, o přestávce i v průběhu výuky, byly jim házeny banánové slupky na lavice, brány věci z lavic v průběhu přestávky a byly podrobovány neustálému tlaku, který je nutil na sebe neupozorňovat a ve chvílích, kdy ostatní kamarádky nebyly přítomny, zůstávaly samy. Po nějaké době se objevily drobné snahy s kolektivem nějak pracovat, například prostřednictvím sociálního pedagoga, který byl na škole na roční praxi. Musíme však uvést, že prostředí gymnázia, na rozdíl od mnohých základních škol, sociálního pedagoga nepřijalo a mnozí učitelé mají dodnes zkreslené představy o prostředí školy, které vidí jako elitní a nepřipouští možnost, že by mohlo být pro řadu žáků ponižující.

Situace šikanovaných dívek se na přechodnou dobu zlepšila až ve chvíli, kdy student-agresor v souvislosti se studijním výsledky musel gymnázium opustit. První ročník na vyšším gymnáziu probíhal v relativním klidu, i když kolektiv byl stále rozdělen a malé skupiny a se skupinou šikanovaných dívek většina třídy nekomunikovala. Vše vygradovalo vcelku nevinnou situací, kdy na začátku prázdnin jedna dívka ze skupinky šikanovaných napsala na společnou facebookovou stránku komentář znějící: „Prázdniny!“ Dostala velmi vulgární odpověď od jedné spolužačky, která vyústila v konflikt mezi dívkami, z kterého vyplynulo, že celá třída nenávidí tzv. „opičí partu“, jak dívkám spolužáci přezdívali. Atmosféra ve třídě po této zprávě zhoustla. Projevy šikany nebyly tak vyhrcoané jako na nižším gymnáziu, ale velmi silně se projevovala ostrakizace skupiny a dívky byly zcela jednoznačně z kolektivu vyloučeny. Nová třídní učitelka špatnou situaci ve třídě zcela ignorovala a postupem času se nevědomky na šikaně dívek dopouštěla také, i v souvislosti s vlastními výukovými metodami. Například při probírání látky v rámci předmětu literatury neustále i přes upozorňování jedné z dívek, která patří do naší sledované skupiny, prozrazovala celý obsah děl s veškerými zápletkami. Tyto situace často končily konfliktem mezi dívkou a učitelkou, která ji vyzvala, aby si tedy při výkladu zacpávala uši. Tyto situace samozřejmě využívali někteří spolužáci k dalším projevům nevráživosti vůči uvedené skupině dívek. Velkým paradoxem bylo, že rodiče jedné ze studentek pracovali jako učitelé na tomto gymnáziu, všechny čtyři dívky se dobře učily a každá z nich byla nějakým směrem nadaná. V současné době se však dvě z dívek dlouhodobě potýkají s depresí, obě dochází ke specialistům a užívají proti depresi léky. Nedá se přesně určit, jak souvisí onemocnění dívek a dlouhodobá šikana, ale jisté souvislosti jsou patrné. Ve skupině dívek se také objevily konflikty, které vedly i k tomu, že jedna ze studentek přestala s ostatními komunikovat a téměř rok je v kolektivu spíše sama, občas trpěná nějakou ze skupinek. Posledním velký konflikt mezi dívkami a třídní učitelkou se týkal společného výletu, na který odmítly všechny tři dívky odjet. Situace se postupně vyhrcovala a skončila nulovou komunikací mezi dívkami a třídní učitelkou, která si nechce připustit konflikty ve třídě.

Tento příklad šikany je o to nebezpečnější, že ji autority v podobě učitelů a často i rodičů odmítají a zavírají oči před možnými důsledky, které mohou mít nedozírný vliv nejen na přímé aktéry, tedy agresory a šikanované dívky, ale také na rodiny, školu a vůbec celou společnost.

3.3 Případ Dalibor

Dalibor v dětství bydlel na malé vesnici, kde se všichni navzájem znali. Navštěvoval místní základní školu (malotřídní). Už od druhé třídy se objevily první příznaky šikany. Dva chlapci Dalibora uráželi, občas pošťuchovali. Vždy si počkali před školou a pronásledovali ho domů. Daliborovi rodiče se jednou od paní, která pochází ze stejné vesnice, dozvěděli, že viděla ty chlapce, jak drží Daliborovi u krku rozbitou sklenici. Řekla, že si nepřeje být jmenovaná a chtěla jen upozornit na problém, který Dalibor má. Rodiče zavolali policii a probíhalo šetření, ale maminky chlapců tvrdily, že to není možné, protože jejich chlapci už v tu dobu, kdy byli údajně viděni, jak drží onu rozbitou sklenici Daliborovi u krku, byli doma. Daliborovi rodiče museli zaplatit správní řízení a agresoři z toho vyšli jako „chudáci“, kteří byli falešně obvinění.

Po přestupu na jinou školu měl Dalibor po čase zase problémy. V šesté třídě se děti rozčlenily do více skupin, podle Dalibora na „frajírky“, mezi které nezapadal, dále tzv. „fiflenky“, následně „taková ta běžná skupina“, která spolu vychází, ale kamarádi po škole už nejsou a samozřejmě „šprtí“, se kterými se první dvě skupiny nebavily. „Frajírci a fiflenky“ neustále uráželi ostatní a nejvíce Dalibora. Další rok k výše zmíněným skupinám přibyl nový spolužák, který propadl z vyššího ročníku, a situace se ještě zhoršila. Občas už docházelo k fyzickému napadání a ničení věcí. V osmé třídě byla situace ve třídě nejhorší. Přišel nový spolužák (opět jeden, co propadl) a fyzické napadání bylo čím dál častější. Jednou dokonce Dalibora pronásledovali čtyři spolužáci na vlakové nádraží a tam ho začali všichni surově bít. Nejhorší bylo to, že nikdo z dospělých, kteří šli okolo, nezakročil. Dalibor zpětně přemýšlí, jestli ho v deváté třídě už relativně nechali na pokoji nebo jestli už si zvykl a bral šikanu za „normální“ stav.

Po nástupu na střední školu se Daliborovi ulevilo. I když se třída rozdělila na tři skupiny, tak spolu dobře vycházeli. Když měli nějaký problém, tak stáli všichni při sobě. Měli učitele, který byl hodně věřící a nutil studenty, aby se i mimo povinnou látku učili vše o křesťanství, což se jim nelíbilo. Začali se domlouvat, že jeho výuku budou různými způsoby sabotovat. V hodinách padaly různé urážky církve (např. že mnichové znásilňovali děti apod.), za což se vždycky učitel naštvál. Dále se třída předem domluvila a před hodinou onoho učitele malovali na tabuli obrácené kříže a číslo 666. Také se všichni domluvili, že tohoto učitele budou trápit dál, aby je už nechtěl další rok učit. Při hodinách jej nikdo neposlouchal a naprosto jej ignorovali. Učitel časem situaci nezvládal a tak se jednou stalo, že utekl pryč ze třídy. Všichni se tehdy shodli, že své chování přehnali a byl vyslán jeden

spolužák, aby se šel za všechny omluvit. Tento spolužák ale v kabinetu viděl, jak učitel pije vodku. Celou situaci tedy vyřešili tak, že slíbili učiteli, že se budou chovat slušně, když jim on už nebude vykládat nic o křesťanství. Další rok už je tento učitel neučil.

Dalibor se teď v dospělosti vyhýbá lidem a nejraději je sám nebo s nejbližší rodinou a přáteli.

Závěr

Téma šikana jsem si vybrala, protože jsem se s ní setkávala už od první třídy. První zkušenost se šikanou se objevila hned po nástupu do školy. Jeden starší chlapec mě neustále napadal (facky, kopance), vše jsem vždy nahlásila paní učitelce a ta ho nechala po škole. Problém spočíval v tom, že to nemělo vůbec žádný účinek. Když jsem byla starší, tak jsem si říkala, co víc by pro mě vlastně mohla ještě udělat. Vzdala jsem „žalování“ paní učitelce a svěřila jsem se svému staršímu bratrovi. Ten to vyřídil sám, i když poněkud drastickým způsobem – rozbil agresorovi hlavu o zem, a hned bylo po problému. Tento chlapec neměl moc kamarádů, zpětně si myslím, že měl nedostatek sebevědomí, byl závistivý a nešťastný. Taky je možné, že byl sám šikanován, a to že může ubližovat někomu jinému, mu dělalo radost.

Nástup na novou školu, kterou jsem měnila ve třetí třídě, nebyl jednoduchý, ale naštěstí jsem nastupovala zároveň s bratrem a jeho partou, tak jsem byla pod jejich ochranou. Sice jsem měla jen jednu kamarádku, a to asi jen proto, že se mnou chodila do třídy i na mé bývalé škole. To nás zřejmě tak nějak dalo dohromady.

Nejhorší období nastalo během páté třídy, přestěhovali jsme se a děti nepřijaly ani mě ani bratra. Urážky a nepříjemné pohledy, ponižování a verbální útoky byly na denním pořádku. Už cesta autobusem do školy pro mě byla velice nepříjemná. Chodila jsem do větší školy, kde byla půlka dojíždějících, a nejhorší bylo čekat na autobus. V té době jsem se uzavřela do sebe, nikam jsem nechtěla chodit a zůstávala jsem po škole jen ve svém pokoji, většinou až do druhého dne, kdy byl bohužel zase čas jít do školy. Když už jsem musela vyjít mezi lidi, tak jsem vždycky chodila se sklopenou hlavou, když na mě někdo mluvil, tak jsem se dané osobě nezvládala dívat do očí.

Po dvou měsících v nové škole přišla paní učitelka a rozdávala přihlášky na víceleté gymnázium, tak jsem vstala a odhodlala se, že to zkusím, neboť se mi to jevílo jako cesta k lepší budoucnosti bez šikany a posměšků. Všichni se po mě podívali a měli připomínky, že

to určitě není pro mě, že jsem hloupá, že je to jen pro chytré děti apod. O to víc jsem jim chtěla ukázat, že to dokážu. Po zjištění, že jsem přijata, jsem na sebe byla snad poprvé hrdá. Těšila jsem se, až skončí školní rok a já už nikdy nebudu muset potkat všechny ty děti.

Nástup na gymnázium mi ulehčilo to, že jedna z mých spolužaček byla také přijata, tak jsme si spolu sedly do lavice. Je zajímavé, jak si děti najdou k sobě cestu, když se trochu znají, když jdou společně do neznáma.

Na gymnáziu mě sice děti úplně nepřijaly, mou přítomnost rozhodně nevyhledávaly, ale po tom, co jsem zažívala těch pár měsíců po přestěhování do konce školního roku v páté třídě na základní škole, mně vůbec nevadilo, že si mě nevšímají. Ulevilo se mi, že mě nikdo neuráží, domů jsem jezdila jiným autobusem než děti, co navštěvovaly základní školu, takže i tam jsem měla klid. Přesto i nadále přetrvával stav, že když jsem dorazila ze školy, tak jsem se zavřela v pokojíku a nevycházela. Už jsem neměla chuť se pokoušet socializovat.

Ale i k tomu jsem byla donucena. Moji rodiče měli přátele, kteří měli dceru Markétu v mém věku a domluvili se, že pro mě vždy po škole přijde, abych musela chodit ven. Ona to měla příkazem, že může chodit ven jen tehdy, když já půjdu s ní a její partou, a já naopak měla příkazem, že musím jít ven, když ona pro mě přijde. Markéta patřila do party dalších 4 holek. První týdný jsem zvažovala, jestli když mě vyzvednou, se od nich neodpojím a nepůjdu někam sama na procházku, protože jsem z nich cítila, že mě mezi sebou nechtějí. Ale jelikož na mě nikdy nebyly zlé, tak jsem s nimi začala trávit skoro každý den. Za pár měsíců můj pocit zmizel, protože už jsem viděla, že i jejich pohled na mě se změnil. Najednou jsem opravdu někam patřila a měla opravdové kamarády.

Zjistila jsem, že asi nebudu tak divná a hrozná, jak mi vždycky všechny děti tvrdily a snažila jsem se začlenit i ve třídě. I když první pokusy byly neúspěšné - tehdy mi bylo naznačeno „my s tebou kamarádit nebudeme“, tak nakonec jsme ve škole utvořili partu. Naše třída se rozdělila na několik skupinek a je pravda, že jsme nikdy netvořili kolektiv.

Když jsem odmaturovala, nastalo pro mě jiné učení. Musela jsem se naučit dívat se lidem do očí, když s nimi mluvím. Každý si mě z dětství pamatoval jako holku, která se pořád dívá jen do země.

A následek, který si nesu v dospělosti? Pořád mám strach z cizích lidí, necítím se nejlépe při představě, že vstoupím do místnosti plné neznámých lidí. Způsobí to u mě už několik dní předem žaludeční nervózu, ale zároveň jsem za tyto situace ráda, protože vždy to skončí tím, že poznám spoustu skvělých osob a nových známých.

Ve své práci jsem se snažila popsat, co je to šikana a její jednotlivé aktéry, jelikož považuji pro prevenci za důležité uvědomit si, co vše zahrnuje. Tyto drobné případy, které popisují v příkladových studiích, ukazují, s čím se musí děti potýkat a v čem je vlastně problém. Nejdůležitější je příprava učitelů, otevřenost školního prostředí, nebát se věci pojmenovat a čelit všem podobám šikany. Navíc máme k dispozici spoustu užitečných zdrojů a informací, které jsou nám nápomocné.

Seznam použité literatury

1. ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi* 1.vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.
2. ČERMÁK, Ivo. *Dětská agrese*. 2.vyd. Brno: Item, 1998. ISBN 80-7204-098-7.
3. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 1.vyd. Praha: Protál, s.r.o., 2001. ISBN 80-7178-513-X.
4. KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1.vyd. Praha: Portál, s.r.o., 1997. ISBN 80-7178-123-1.
5. ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. První vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6
6. FIELDOVÁ, Evelyn M.. *Jak se bránit šikaně*. První vydání. Praha: Euromedia Group, k. s. 2009, 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2